

Instruktion för växtpressning – hur man samlar växter och belägger sina fynd (för nybörjare)

Denna instruktion är avsedd för dig som aldrig tidigare pressat växter och som bara har behov av att pressa någon enstaka växt. Se även de separata instruktionerna för erfarna och avancerade växtsamlare om du vill lära dig mer.

Varför samla växter

Det kan finnas flera skäl till att samla växter och pressa dem (d.v.s. att ta ett belägg). Dels som bestämningshjälp av okända eller osäkert bestämda arter, dels som dokumentation av växtfynd. Dessutom är pressade växter viktiga som underlag för studier av variationen inom och mellan arter. Man kan även ha intresse av att skapa ett eget herbarium för att ha lättillgängligt jämförelsematerial och kunna studera växterna närmare, eller använda de pressade växterna på annat sätt. Det är många som tror att dagens digitala fotograferingsteknik gjort det helt överflödigt att samla in, pressa och bevara fysiska växter, men även om fotografier kan vara bra till mycket och ibland är tillräckliga för att kunna identifiera en okänd växt, så kommer de aldrig fullt ut kunna ersätta växter som pressats och bevarats som herbariematerial. Fotografier kan man inte vrida och vända på för att se de delar av växten som döljs av blad eller blommor. Oftast går de inte heller att förstora så mycket att man kan se de små karaktärerna som ibland behövs för en säker identifikation. Det är förstås inte heller möjligt att utvinna DNA eller andra kemiska substanser ur ett fotografi. Dessutom är det osäkert hur länge fotografier kan bevaras, medan vi säkert vet att pressade växter, om de behandlas väl, kan bevaras i stort sett oförändrade i flera hundra år. När man vill kunna bevisa att en viss växt verkligen funnits på en viss plats vid en viss tidpunkt är pressade växter därför alltför oönskade. De flesta detaljerade beskrivningar av växter i floror, liksom många vetenskapliga studier av växternas DNA och genetiska variation, baseras helt på herbariematerial.

Dessvärre är det numera få som får lära sig att pressa växter under sin utbildning och instruktioner för hur man gör saknas i de senaste upplagorna av våra standardfloror. Således är det många som inte alls vet hur de skall göra när de någon gång ombeds att pressa en växt eller "ta ett belägg". Fastän det egentligen är ganska lätt att göra rätt så kan växter som pressats eller hanterats fel resultera i såväl bortkastat arbete som onödigt extraarbete för oss som arbetar med att bevara herbariematerial för framtiden.

Vad skall jag pressa?

Välj ut ett exemplar av den växt du vill pressa som ser ut att vara normalt och väl utvecklat. Om växten inte är större än att den (eventuellt efter någon vikning) kan rymmas på ett papper av A3-storlek så samla in hela växten genom att skära eller bryta av den nära markytan; för mycket små växter kan det vara lämpligt att samla in flera exemplar så att de tillsammans kan fylla ett A3-papper. Om växten är för stor väljer du ut bitar som kan anses representativa för alla växtens delar (blommor/frukter, blad från stjälkens övre del, samt grenar och blad från stjälkens/stammens nedre del) så att de tillsammans fyller ett A3-papper. Om du måste dela växten måste du vara mycket noga med att se till så att alla bitar kommer från samma växt och därför är det i regel bättre

att försöka vika och frisera växten (klippa bort överflödiga grenar eller blad) än att dela den. Underjordiska delar (rötter och rotknölar) kan behövas för enstaka växtarter men är i de flesta fall onödiga att samla in.

Hur skall jag pressa?

Det är viktigt att växten pressas så snart som möjligt efter det att den samlats in så att den inte hinner börja vissna. Om du inte har möjlighet att pressa direkt kan du förvara växten i en plastpåse, gärna svalt, eller i en vas med vatten. Syftet med pressningen är dels att växten skall torka utan att skrynkla sig, dels att den skall bli platt så att den kan hanteras och förvaras utan att gå sönder eller ta onödigt stor plats i en samling. Enklast görs detta genom att riva ut en eller ett par sidor ur en dagstidning och lägga växten mellan dubbelvika tidningssidor (ofta kallade "lakan") av ungefär A3-storlek. Försök breda ut växten så mycket som möjligt så att det inte blir fler veck på blad och blommor än nödvändigt och så att blad och blommor inte hamnar ovanpå varandra. Ovan och under lakanen med växten lägger du sedan t.ex. ett par dagstidningar och ovanpå detta någonting styvt och platt av lämplig storlek (t.ex. en plywoodskiva, bakplåt, eller en bred bräda) med någonting tungt ovanpå (5–50 kg tryck beroende på hur många och tjocka växter som skall pressas). Alternativt kan ett par remmar spännas om pressen. När växten legat i press ungefär ett dygn måste du byta ut de tidningar du lagt under och ovanpå lakanen med växterna, eftersom dessa då sugit upp fukt från växten (men själva lakanen skall du aldrig byta). Samtidigt bör du passa på att försiktigt öppna lakanen och lossa delar som klibbat fast. Vid behov kan du släta ut eller flytta växtdelar som råkat bli vikta eller hamnat fel. Byte av tidningar bör du sedan göra ungefär en gång per dygn tills växten är helt torr och ju oftare du byter tidningarna desto bättre blir i regel slutresultatet. Detta kan ta alltifrån tre dygn till två–tre veckor beroende på hur tjock och "blöt" växten är. När växten är helt torr känns den inte längre kall vid beröring och bladen skall i konsistensen vara mer som papper än som gummi. Är du osäker på om växten är torr är det alltid säkrast att låta den ligga kvar i press ett par dagar till för tar du ut växten innan den är riktigt torr kommer den att skrynkla ihop sig.

BILD: Enklast möjliga pressanordning – en träplanka med en tyngd ovanpå en hög med växter i tidningar eller gråpapper ovanpå ett bord. Denna pressanordning duger utmärkt så länge du endast skall pressa enstaka växter.

Hur hanterar jag mitt torra belägg?

Precis lika viktigt som själva växten är den information om växten som måste medfölja varje pressad växt. På lakanet eller en instoppad lapp skriver man ner var, när och i vilken miljö som växten togs. När växten är färdigpressad överför man sedan dessa uppgifter till en etikett som alltid skall medfölja växten. Etiketten skall göras av vitt papper av god kvalitet och texten kan skrivas på datorskrivare eller för hand med en svart penna vars skrift kan förväntas hålla lika länge som pappret. (Undvik pennor med färgat bläck som ofta bleknar med tiden, samt kulspetspennor med trögflytande bläck som kan flyta ut och bli oläsligt med tiden.) På etiketten skall du skriva växtens vetenskapliga ("latinska") namn (om du vet det) samt, viktigast av allt, var, när och av vem den är samlad. Du bör dels beskriva miljön på växtplatsen (t.ex. "granskog" eller "vägren"), dels var du hittade den. Det senare bör vara så exakt att någon annan har möjlighet att återfinna platsen. Lämpligen anges land, landskap, kommun eller socken, samt avstånd och riktning till någon plats som är lätt att identifiera på en karta (t.ex. en kyrka eller en gård eller annan geografisk plats med ett unikt namn). Om du har en GPS och kan ange geografiska koordinater är detta förstås ett bra komplement till lokalangivelsen i klartext, men koordinater kan aldrig helt ersätta en verbal beskrivning av platsens läge. Etiketten utformas lämpligen ungefär som i exemplet nedan.

Anemone nemorosa

Sverige, Skåne: fuktig bokskog längs Hörby-vägen 2 km O
Höörs kyrka i Höörs kommun.

Koordinater (Rikets Nät, Rt90): 6298752 / 1364213

Per Svensson

2015-04-15

Etiketten lägger du löst tillsammans med växten mellan lakanen. Om du sedan lägger en styv pappskiva under och ovanpå tidningen med växten och fixerar dessa med tejp eller snören så är ditt belägg färdigt att skickas med posten till något offentligt herbarium eller till någon expert som kan hjälpa dig att identifiera växten. Skall du lämna växten till någon annan bör du alltså *inte* montera eller klistra fast den på något vis. Vill du istället bevara växten i ett eget herbarium kan det vara lämpligt att fästa växten och dess etikett på ett styvt vitt papper av lämpligt format. Etiketten måste i så fall fästas med något tidsbeständigt lim och själva växten skall fästas på arket med smala pappersremsor som är förgummerade (typ "fönsterremsor") eller som klistras med samma typ av lim som etiketten. Använd aldrig självhäftande etiketter, tejp eller limstift eftersom allt sådant lossnar efter något årtionde och dessutom förstörs ofta växten, skriften och pappret av klistret.

